

ЗВІТ
УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
З РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ ВІДНОВЛЕННЯ І ЗБЕРЕЖЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ У 2016 РОЦІ

ВСТУП

I. ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

- *Нормотворча робота*
- *Подолання наслідків тоталітарного минулого (декомунізація)*
- *Популяризація історії України, її видатних особистостей, подолання історичних міфів*
- *Організація всебічного вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності, організація дослідження історичної спадщини та сприяння інтеграції в українське суспільство національних меншин і корінних народів*
- *Здійснення комплексу заходів із увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, Української революції 1917-1921 років, воєн, жертв Голодомору 1932-1933 років, масових голодів 1921-1923, 1946-1947 років та політичних репресій, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України*
- *Робота із вдосконалення викладання історії в навчальних закладах*
- *Інформаційна робота*
- *Міжнародна співпраця*

II. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

III. ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

IV. ОРГАНІЗАЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

ВСТУП

Український інститут національної пам'яті є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури, і який реалізує державну політику у сфері відновлення та збереження національної пам'яті українського народу.

У звітному році Інститут проводив послідовну роботу з реалізації державної політики у сфері відновлення і збереження національної пам'яті відповідно до затвердженого Плану роботи Інституту на 2016 рік.

Пріоритетними напрямками діяльності Інституту були:

- продовження роботи з реалізації Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки»;
- популяризація історії України, її видатних особистостей та подолання історичних міфів;
- організація всебічного вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності;
- увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, жертв Голодомору 1932-1933 років та політичних репресій;
- збереження пам'яті про протестні акції 2013-2014 років та створення Музею Революції гідності;
- робота зі створення Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті;
- сприяння удосконаленню викладання історії в навчальних закладах та організації національно-патріотичного виховання молоді.

Загалом впродовж 2016 року:

- проведено роботу з реалізації Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», внаслідок чого в Україні перейменовано 987 населених пунктів та 25 районів. У населених пунктах України перейменовано майже 51,5 тис. топонімів та демонтовано 2389 пам'ятників і пам'ятних знаків, які містили пропаганду тоталітарного режиму;
- розроблено 22 проекти нормативно-правових актів, із них 7 ухвалені урядом чи Верховною Радою;
- організовано та/чи підтримано проведення 19 наукових конференцій, круглих столів та семінарів з обговорення актуальних проблем українського минулого, проблем формування та реалізації політики національної пам'яті;
- проведено понад 20 громадських форумів, історичних майданчиків, публічних дискусій, презентацій та інших заходів;
- створено 11 фотодокументальних виставок та експозицій;
- 2 виставки (банерний варіант) передано у кожний регіон;

- видано 9 книг, брошур, календарів загальним тиражем 16100 примірників;
- поширено 136 прес-релізів та інших інформаційних матеріалів;
- на сайті Інституту розміщено біля 470 повідомлень та статей. Сайт впродовж року відвідало понад 325 тисяч користувачів.

I. ІНФОРМАЦІЯ ПРО РЕЗУЛЬТАТИ РОБОТИ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Нормотворча робота

У 2016 році Інститутом разом із представниками громадянського суспільства, експертами Реанімаційного пакету реформ, фахівцями Національної академії наук України проводилася робота з розробки проектів таких нормативно-правових актів:

Закони України:

- «Про внесення змін до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» (нова редакція). За результатами проведеного у Комітеті Верховної Ради України з прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин круглого столу 12.05.2016, консультацій з громадськістю, експертами Реанімаційного пакету реформ, представниками громадських об'єднань, які діють у сфері реабілітації жертв політичних репресій, проект закону було суттєво доопрацьовано. На початку 2017 р. планується через суб'єктів законодавчої ініціативи (народних депутатів України) подання зазначеного законопроекту на розгляд Верховної Ради України;

- «Про засади політики національної пам'яті». Зазначений проект закону у серпні 2016 р. не було погоджено міністром культури України, тому Інститутом здійснюється робота із його доопрацювання та врегулювання розбіжностей із Міністерством культури;

- «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері засудження тоталітарних режимів щодо приведення їх у відповідність до вимог статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод». Законопроект було розроблено з метою врахування рекомендацій експертів Європейської комісії за демократію через право (Венеціанської комісії) за результатами складання проміжного висновку до Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» в частині уточнення окремих формулювань закону та порядку притягнення до відповідальності за використання символіки тоталітарних режимів. 20.05.2016 законопроект № 4701 через суб'єктів законодавчої ініціативи (народних депутатів України) внесено на розгляд до Верховної Ради України. 16.11.2016 отримано висновок Комітету Верховної Ради України з питань правової політики та

правосуддя, яким рекомендовано прийняти законопроект за основу. 01.11.2016 Верховною Радою України законопроект включено до порядку денного сесії;

- «Про внесення зміни до статті 11 Закону України «Про державні нагороди України» щодо запровадження державної нагороди – Державної премії України імені Михайла Грушевського. Законопроект розроблено на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 586 «Про утворення Організаційного комітету та затвердження плану заходів з підготовки та відзначення 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського». Уряд України схвалив законопроект 18 січня 2017 року;

- проект Закону України «Про державні та інші свята, пам'ятні дати і скорботні дні», який визначає перелік державних та інших свят, пам'ятних дат і скорботних днів в Україні, порядок їх встановлення та особливості відзначення. Проект закону винесено на громадське обговорення.

Постанови Верховної Ради України:

- «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2017 році». Інститутом надано пропозиції до проекту постанови, які були враховані Комітетом Верховної Ради України з питань культури і духовності під час доопрацювання остаточної редакції тексту постанови. 22.12.2016 Верховною Радою України постанову прийнято в цілому.

Укази Президента України:

- «Про затвердження положення про щорічну премію Президента України імені Гарета Джонса». Проект указу розроблено на підставі резолюції Прем'єр-міністра України від 07.12.2015 № 48182/1/1-15 до листа Президента України від 28.11.2015 № 1-1/1021. На даний момент Інститутом доопрацьовується проект указу та проводяться переговори з керівництвом Міністерства інформаційної політики щодо здійснення виплати премії;

- «Про заходи у зв'язку з 85-ми роковинами Голодомору 1932-1933 років в Україні – геноциду Українського народу». Інститутом надано пропозиції до проекту указу, які були враховані. Указ № 523/2016 виданий 26.11.2016.

Акти Кабінету Міністрів України:

- Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до пункту 1 Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті». Постанову № 259 прийнято на засіданні Кабінету Міністрів України 25.03.2016.

- Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про утворення Організаційного комітету та затвердження плану заходів з

підготовки та відзначення 125-річчя від дня народження Євгена Коновальця». Розпорядження № 276 прийнято на засіданні Уряду України 06.04.2016.

- Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення меморіальних та урочистих заходів, присвячених Дню пам'яті та примирення і Дню перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1945 років»;

- Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку організації робіт з пошуку і впорядкування поховань жертв війни та політичних репресій». На початку 2017 р. доопрацьований з урахуванням пропозицій Міністерства фінансів України проект постанови буде направлено на повторне погодження Мінфіну;

- Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про створення Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті». Постанову прийнято на засіданні Уряду України 21.12.2016 р.;

- Проект постанови Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни в додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2006 р. № 413». Проект постанови розроблено з метою застосування додаткових коефіцієнтів для визначення граничних розмірів посадових окладів працівників Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні — Музею Революції гідності. Проект постанови погоджено без зауважень міністром культури України та направлено на погодження до заінтересованих органів;

- Проект постанови Кабінету Міністрів України з питань створення територіальних органів Українського інституту національної пам'яті. На даний момент проект постанови погоджується з заінтересованими органами;

- Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про утворення Організаційного комітету з підготовки та проведення заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років та вшанування пам'яті її учасників». Розпорядження прийняте на засіданні Кабінету Міністрів України 26.10. 2016 р. за № № 775-р

- Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів із відзначення 100-річчя подій Української революції 1917-1921 років та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року». Розпорядження прийняте на засіданні Кабінету Міністрів України 26.10. 2016 р. за № № 777-р

- Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів із вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні до 2020 року». Проект розпорядження розроблено на виконання резолюції Прем'єр-міністра України від 17.02.2015 № 5848/1/1-15 до Указу Президента України від 11.02.2015 № 69 «Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної

Сотні». На сьогодні проект перебуває на погодженні заінтересованих органів.

Інші проекти нормативно-правових актів:

- Проект наказу Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про внесення зміни до Порядку визначення предмета закупівлі». Наказ № 1052 від 06.06.2016 прийнято Мінекономрозвитку та зареєстровано в Мін'юсті 01.07.2016 за № 910/29040;

- Проект спільного наказу Міністерства юстиції України та Інституту щодо затвердження положення про Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті. Проект наказу після доопрацювання й обговорення з громадськістю буде направлений до Мін'юсту;

- Проект наказу Міністерства юстиції України про затвердження порядку приймання-передачі носіїв архівної інформації репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму за 1917-1991 роки до Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті. Проект наказу після доопрацювання і обговорення з громадськістю буде направлений до Мін'юсту.

Впродовж 2016 р. Інститутом у межах компетенції було погоджено та надано пропозиції до 30 проектів нормативно-правових актів (законів та підзаконних актів), розроблених суб'єктами законодавчої ініціативи та іншими центральними органами виконавчої влади.

Подолання наслідків тоталітарного минулого (декомунізація)

На виконання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» Інститут у січні 2016 року направив до Верховної Ради рекомендації щодо перейменування відповідно до Закону населених пунктів та районів України. Верховною Радою на основі направлених рекомендацій ухвалено 13 постанов, якими перейменовано 987 населених пунктів та 25 районів. Зокрема, 32 міста, 58 смт, 897 селищ і сіл.

Зокрема, в результаті перейменування населених пунктів відновлено понад **300 історичних назв**, з них близько **70 належать до культурної спадщини корінних народів та національних громад України** – кримських татар, болгар, греків, євреїв тощо. Зокрема, в АР Крим більшість перейменувань – це відновлення історичної топоніміки, стертої з карти сталінським режимом після депортації кримськотатарського народу в 1944 році.

За рекомендацією Українського інституту національної пам'яті **4 населені пункти було перейменовано ВРУ на честь подій Української революції 1917-1921 рр.** Село Богданівське Дворічанського району Харківської області (колишнє Жовтневе)

назване на честь Богданівського полку УНР, який в грудні 1918 р. вів тут оборонні бої. Село Гордієнківці Генічеського району Херсонської області (колишнє Шлях Незаможника) отримало назву на честь 1-го Кінного полку ім. Костя Гордієнка Армії УНР, бійці якого під час Кримської операції у квітні 1918 р. здійснили десант на Чонгарську переправу, рухаючись через місцевість, де нині розташоване село. Селище Загородське Новоушицького району Хмельницької області (колишнє Комунар) перейменоване на честь генерал-хорунжого Армії УНР О. Загородського, війська якого у вересні 1920 р. здобули перемогу в бою, що відбувся на території теперішнього селища. Селище Синьожупанники Шаргородського району Вінницької області (колишнє Петровське) назване на честь воїнів 7-го Синього полку (Синьожупанників) 3-ї стрілецької дивізії Армії УНР, які відзначилися в боях у цій місцевості в липні 1919 р.

Також п'ять населених пунктів перейменовано на честь їхніх уродженців-військовослужбовців, які загинули під час несення служби у зоні Антитерористичної операції на Сході України. Село Сусваль Володимир-Волинського району Волинської області (колишнє Жовтневе) назване на честь солдата 51-ї механізованої бригади П. Сусваля, який помер 2 вересня 2014 р. внаслідок поранення, отриманого в бою за Савур-Могилу. Селище міського типу Токарівка Веселинівського району Миколаївської області (колишнє Кудрявцівка) отримало назву на честь солдата 28-ї окремої механізованої бригади В. Токаря, який загинув 10 листопада 2014 р. в бою з диверсійно-розвідувальною групою терористів. Село Максимівка Синельниківського району Дніпропетровської області (колишнє Октябрське) назване на честь старшого солдата 93-ї окремої механізованої бригади М. Єфімчука, який загинув 20 квітня 2015 р. під час мінометного обстрілу. Село Ільїне Чернігівського району Запорізької області (колишнє Панфілівка) отримало назву на честь сержанта 93 окремої механізованої бригади В. Ільїна, який загинув 29 серпня 2014 р. в боях під Іловайськом. Село Добропасове Покровського району Дніпропетровської області (колишнє Червоний Лиман) назване на честь старшого солдата 25-ї окремої повітрянодесантної бригади С. Добропаса, загиблого 14 червня 2014 р. в літаку Іл-76, збитому при заході на посадку в аеропорту Луганська.

Два населені пункти на тимчасово окупованій території перейменовані на честь військовослужбовців, які неподалік них загинули. Село Ужівка Новоазовського району Донецької області (колишнє Ленінське) перейменовано на честь добровольця, капітана Окремого загону спеціального призначення «Азов» С. Криворученка («Ужа»), який загинув 5 лютого 2015 р. в боях під Широкиним. Селище Ступакове Бахмутського району Донецької області (колишнє Красний Пахар) отримало назву на честь лейтенанта 25-го окремого

мотопіхотного батальйону І. Ступака, який загинув 29 січня 2015 р. в боях за Дебальцеве.

Серед прикладів **врахування національної специфіки під час перейменування** населених пунктів варто відзначити село Христо-Ботево (колишнє Благоеве) Лиманського району Одеської області та селище Каравелове (колишнє Коларівка) Вітовського району Миколаївської області. До перейменування ці населені пункти були названі на честь комуністичних діячів Болгарії Д. Благоева та В. Коларова. Внаслідок перейменування вони отримали назви на честь національних героїв болгарського народу ХІХ ст. Х. Ботева та Л. Каравелова.

Український інститут національної пам'яті продовжував у 2016 році роз'яснювальну кампанію щодо основних положень та заходів із реалізації Закону. Актуальна інформація новинного, методичного, роз'яснювально-рекомендаційного та медійного характеру щодо реалізації декомунізаційного законодавства розміщується на спеціальній сторінці офіційного веб-сайту Українського інституту національної пам'яті: <http://www.memory.gov.ua/page/dekomunizatsiya-0>

Упродовж 2016 року співробітниками Інституту розглянуто понад 1650 звернень (письмових, електронних, телефонних та усних) від органів місцевого самоврядування, організацій, підприємств та громадян щодо надання роз'яснень стосовно дії Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки».

Інститутом також підготовлено та оприлюднено роз'яснення з приводу застосування окремих положень Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» для органів державної влади, місцевого самоврядування, юридичних осіб та громадян.

У результаті проведеної роботи за рішеннями органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади в населених пунктах України усіх регіонів проведена значна робота із ліквідації символіки та пропаганди комуністичного тоталітарного режиму. За даними, що їх Інститут отримав від обласних державних адміністрацій, станом на грудень 2016 року позбулися тоталітарних назв 51 493 об'єкти топоніміки в містах, селищах і селах. Це — вулиці, площі, сквери тощо. В Україні демонтовано 2389 пам'ятників і пам'ятних знаків, з них на честь Леніна – 1320.

Упродовж 2016 р. Інститут як третя особа брав участь у судових засіданнях у Вищому адміністративному та Верховному судах України у справах:

- № 800/166/16 за позовом Червонозаводської (Заводської) міської ради Лохвицького району Полтавської області до Верховної Ради України про скасування постанови Верховної Ради України в частині перейменування м. Червонозаводське. Постановою Вищого адміністративного суду України від 20.07.2016 у позові відмовлено;

- № 800/186/16 за позовом Реброва О. В. до Верховної Ради України про скасування постанови Верховної Ради України в частині перейменування смт. Комсомольське. Постановою Вищого адміністративного суду України від 01.08.2016 у позові відмовлено. Постановою Верховного Суду України від 01.11.2016 заяву про перегляд постанови ВАСУ залишено без задоволення;

- № 800/371/16 за позовом Незвіського Д. Я. до Верховної Ради України про скасування постанови Верховної Ради України в частині перейменування м. Красноперекопськ. Розгляд справи триває у порядку письмового провадження;

- № 800/341/16 за позовом Дмитрівської сільської ради Татарбунарського району Одеської області до Верховної Ради України про скасування постанови Верховної Ради України в частині перейменування с. Дмитрівка. Розгляд справи триває;

- № 800/265/16 за позовом Каширного С. А. до Верховної Ради України про скасування постанови Верховної Ради України в частині перейменування м. Орджонікідзе. Постановою Вищого адміністративного суду України від 31.10.2016 у позові відмовлено;

- № 800/400/16 за позовом Потапової Л. М. та інших до Верховної Ради України про скасування постанови Верховної Ради України про перейменування м. Кіровоград. Розгляд справи триває.

Крім того, Інститутом по інших справах, до участі у яких Інститут залучено як третю особу, направлено письмові заперечення проти заявлених позовних вимог:

- № 530/510/16-а за позовом Кужима О. М. та інших до Опішнянського селищного голови про скасування розпорядження в частині перейменування вулиці та провулку Заливчого у с. Опішня Зіньківського району Полтавської області. Розгляд справи у Зіньківському районному суді Полтавської області триває;

- № 200/3895/16а за позовом Сироти О. В. до Дніпропетровського міського голови про скасування розпорядження в частині перейменування вулиці Героїв Сталінграда. Розгляд справи у Бабушкінському районному суді м. Дніпропетровська триває;

- № 815/2561/16 за позовом Скорика М. Л. до Одеської ОДА про скасування розпоряджень голови Одеської ОДА в частині перейменування вулиць в м. Одеса та об'єктів топоніміки населених

пунктів у Одеській області. Розгляд справи в Одеському окружному адміністративному суді триває.

Крім того, співробітниками відділу правового забезпечення у телефонному режимі та під час особистого прийому надано консультації співробітникам органів місцевого самоврядування, місцевих державних адміністрацій, громадянам щодо розгляду у судах справ, пов'язаних із перейменуванням об'єктів топоніміки населених пунктів, назви яких містять символіку комуністичного тоталітарного режиму.

Також у рамках роботи з подолання спадщини тоталітарного режиму, з метою аналізу проведеної роботи та налагодження подальшої співпраці з громадськими інституціями у подоланні спадщини тоталітарного режиму, Інститут підтримав проведення та взяв участь в організації та роботі низки громадських форумів та конференцій.

Зокрема, Інститут виступив співорганізатором Форуму українських патріотичних справ «Від декомунізації до деокупації», який відбувся 21 травня 2016 року. У форумі взяло участь біля 200 учасників із більшості регіонів України, які обговорили питання співпраці держави і громадянського суспільства у подоланні наслідків комуністичного тоталітарного та імперського минулого, а також у протидії нинішній російській агресії в інформаційній, культурній, мовній та соціально-економічній сферах.

Також Інститут спільно із Фондом Конрада Аденауера в Україні організував 27-29 жовтня 2016 р. в м. Львів Міжнародну конференцію «Декомунізація і політика національної пам'яті в Україні: реалізація, результати, перспективи», у якій взяли участь представники громадських ініціатив та наукових установ із більшості регіонів України, а також Білорусі, Молдови.

Популяризація історії України, її видатних особистостей та подолання історичних міфів

До головних пріоритетів Інституту входить популяризація історії України, її видатних особистостей та подолання історичних міфів, успадкованих від комуністичного тоталітарного режиму. З цією метою Інститутом національної пам'яті реалізовано низку інформаційно-просвітницьких проектів, зокрема, створено фотодокументальні виставки, експозиції, інсталяції, а також поширено інформаційні матеріали, у тому числі у формі інфографік; проведено публічні заходи та дискусії.

Формат публічних дискусій – один із інструментів, за допомогою яких Інститут національної пам'яті працює над публічним осмисленням

історичних подій, які, на нашу думку, недостатньо осмислені або ж продовжують впливати на сучасність.

Зокрема, 19 січня у Музеї історії Києва відбулася організована Інститутом дискусія «Еволюція революції». Під час заходу, що проходив в рамках проекту «Історія: (не)засвоєні уроки», експерти та громадські діячі говорили про події дворічної давнини та переломний момент Революції гідності з перспективи трьох українських Майданів – Революції на граніті 1991-го, Помаранчевої революції 2004-го та Євромайдану зими 2013-2014-го.

У січні 2016 р. Україна відзначила 98-річчя проголошення незалежності Української Народної Республіки та 97-річчя проголошення Акту Злуки УНР і ЗУНР. До цієї дати Інститут підготував окремі інформаційні матеріали та рекомендації для органів влади й ЗМІ, в яких запропонував відзначати 22 січня і як День Соборності, і як День першої незалежності. Святкування цього дня в такому форматі підкреслює тяглість традицій українського державотворення у ХХ ст. Крім того, Інститут підготував інфографіку, в якій висвітлювалися основні події та етапи боротьби за незалежність України у ХХ ст. (<http://www.memory.gov.ua/news/sogodni-vidznachaemo-pershe-progoloshennya-nezalezhnosti-ukraini-ta-den-sobornosti>).

У переддень річниці бою під Крутами Український інститут національної пам'яті урочисто передав у військовій частині комплекти «Воїни. Історія українського війська». До комплектів входять 24 постери, що розповідають історію української армії від Київської Русі до сьогодення, зокрема, про типи військової організації, чисельність і озброєння війська, методи воєнного мистецтва та найвизначніші битви.

До річниці бою під Крутами Інститут спільно з Українським кризовим медіа центром підготував інфографіку з основними відомостями про бій під Крутами: чисельність військ, озброєння, тривалість бою, його перебіг і наслідки. Інфографіка розміщена на сайті Інституту та поширена у соціальних мережах (<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=10205638440979815&set=a.1676615914737.2082130.1217668243&type=3&theater>).

29 січня 2016 року у Київському міському будинку вчителя Український інститут національної пам'яті разом із громадською організацією «Український світ» та видавництвом «Смолоскип» провели пам'ятний захід на вшанування пам'яті Героїв Крут.

26 лютого в рамках проекту «Історія: (не)засвоєні уроки» Український інститут національної пам'яті провів дискусію в Національному музеї історії України на тему: “Судети-1938 та Крим-2014: спільне й відмінне”.

Наступна дискусія в рамках проекту «Історія: (не)засвоєні уроки» під назвою «Чи могла встояти Карпатська Україна?» відбулася 15 березня в Музеї історії Києва і була присвячена 77-й річниці наступної після Української революції 1917-1921 років спроби утвердити незалежність і державність на українській території. До річниці проголошення незалежності Карпатської України Інститут спільно з Українським кризовим медіа центром підготував тематичну інфографіку (<http://www.memory.gov.ua/news/15-bereznya-1939-roku-karpataska-ukraina-progolosila-nezalezhnist-infografika>).

У рамках заходів до 30-х роковин аварії на ЧАЕС 25 квітня у Києві відкрито документальну інсталяцію "Під саркофагом" – історичний та мистецький проект, що представляє наслідки використання "мирного" атому в умовах тоталітаризму. За локацію проекту взято підземний перехід – місце, яке дозволяє відчутти ефект перебування у замкненому просторі зони ураження або ширше – закритого від світу СРСР. Організатори – Український інститут національної пам'яті, Архів Служби безпеки України та Центр досліджень визвольного руху.

Крім того, в рамках «Книжкового Арсеналу» 20 квітня 2016 р. Інститут організував публічну дискусію «Як Чорнобиль наблизив розпад СРСР? Як впливає на Україну?». Участь у ній взяли письменниця Оксана Забужко, командир взводу радіаційної розвідки, письменник, еколог Сергій Мирний, організатор першого масштабного відзначення річниці катастрофи 1988 року Олесь Шевченко та історик Володимир В'ятрович. Інститут оприлюднив раніше таємні документи КГБ, які вказують на те, що катастрофи на ЧАЕС було не уникнути. А її причини криються в самій системі управління країною, порушеннях технології будівництва, приховуванні інформації про попередні аварії. (<http://www.memory.gov.ua/news/kiyanam-zaproponovali-zazirnuti-pid-sarkofag>).

До Дня пам'яті та примирення (8 травня 2016 року) Український інститут національної пам'яті спільно з Національним музеєм історії України у Другій світовій війні та Українською асоціацією дослідників жіночої історії реалізували інформаційно-просвітницький проект «Війна не робить винятків. Жіночі історії Другої світової», у рамках якого було підготовлено однойменну фотодокументальну виставку, серії тематичних відеороликів, інтернет-банери, публікації в популярних виданнях. Проект розповідає про те, якими були долі українок в роки Другої світової.

Зокрема, 8 травня 2016 р. біля будівлі національного інформаційного агентства "Укрінформ" (Київ, вул. Богдана Хмельницького, 8/16) відбулося відкриття фотодокументальної виставки «Війна не робить винятків. Жіночі історії Другої світової».

У рамках згаданого проекту Український інститут національної пам'яті спільно з телеканалом «UA:Перший» та Національним музеєм

історії України у Другій світовій війні створили 8 тематичних відеороликів, які транслювалися в ефірі телеканалу, публікувалися на офіційній інтернет-сторінці Інституту та в соціальних мережах.

Підготовлено та розміщено в ЗМІ низку науково-популярних публікацій, що висвітлюють долі жінок у роки Другої світової війни, зокрема, спецвипуск «Газети по-українськи». Тематичні статті були оприлюднені також у виданнях «Дзеркало тижня», «Історична правда» та інших.

У травні 2016 р. Інститут презентував тематичний сайт «Українська Друга світова» (<http://www.ww2.memory.gov.ua/ru/pro-proekt/>). Ресурс розкриває український вимір Другої світової війни. На сайті можна знайти десятки тематичних добірок – історичних довідок, карт, фото- і відеоматеріалів. Проект «Українська Друга світова» може слугувати мультимедійним посібником для можливого використання у школах.

Крім того, 7 травня відбулось відкриття виставки «Українська Друга світова» в міжнародному аеропорту «Бориспіль». Вуличний варіант цієї виставки експонувався на Майдані Незалежності та Центральному залізничному вокзалі Києва, де з нею мали змогу ознайомитися тисячі киян і гостей столиці. Також комплекти фотодокументальних стендів виставки впродовж року були надіслані усім обласним державним адміністраціям для експонування в регіонах.

15 травня у рамках пам'ятних заходів до Дня пам'яті жертв політичних репресій в Національному історико-меморіальному заповіднику «Биківнянські могили» була відкрита фотодокументальна виставка «Биківня – територія пам'яті». Це спільний проект Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» та Українського інституту національної пам'яті. 12 банерів розповідають про розгортання і перебіг Великого терору в Україні, «територію смерті» – місця масових розстрілів у Києві, історії жертв та їхніх вбивць, а ще – про нелегкий шлях повернення історичної пам'яті про Биківнянський злочин. Експозиція містить унікальні документи й фото з українських архівів.

1 червня 2016 року в Національному музеї «Меморіал жертв Голодомору» відкрилась фотодокументальна виставка «Масовий голод 1946-1947 років в радянській Україні», присвячена 70-м роковинам трагедії. Виставка створена спільними зусиллями музею та Українського інституту національної пам'яті.

9 червня у Києві спільно із Науково-дослідним інститутом українознавства, НАЦ «Українські студії стратегічних досліджень» проведено урочисту академію, присвячену 125-й річниці створення «Братства тарасівців».

14 червня у Національному музеї історії України відкрилась виставка до 125-ї річниці з дня народження Євгена Коновальця –

засновника Організації українських націоналістів, одного з визначних борців за незалежність України. На виставці, окрім інформаційних стендів, були представлені оригінальні особисті речі Коновальця та його посмертна маска. Виставка організована за участі Міністерства культури України, Національного музею історії України – Музею Української революції 1917-1921 рр., Фундації ім. Олега Ольжича, Українського інституту національної пам'яті.

Також на відзначення 125-річчя від дня народження Євгена Коновальця та з метою популяризації цієї видатної постаті українського визвольного руху Інститут розробив макети вуличної соціальної реклами та надав їх місцевим органам виконавчої влади. Починаючи з червня і до кінця року, в різних областях України розміщено понад 130 площин із цією соціальною рекламою.

16 червня у стінах Верховної Ради була відкрита фотодокументальна виставка "Симон Петлюра. 1879-1926", створена спільними зусиллями Музею Української революції 1917-1921 років та Українського інституту національної пам'яті. Стенди виставки знайомлять із життєвим шляхом одного із найвизначніших українських політиків ХХ століття.

Низку інформаційно-просвітницьких проектів Інститут реалізував у рамках відзначення 25-ї річниці незалежності України. Серед них – «Лекторій: 500 хвилин про Україну». Це спільний проект Українського радіо, громадської організації «Інформаційні ініціативи» та Українського інституту національної пам'яті. У проекті взяли участь 25 відомих громадських діячів, які в радіоефірі згадували, узагальнювали й систематизували досвід української незалежності.

Важливою складовою заходів Інституту до відзначення ювілею незалежності стала реалізація масштабного інформаційно-просвітницького проекту «Люди Свободи», присвяченого українцям, які своєю працею та боротьбою в минулому столітті зробили можливим відновлення незалежності України. У рамках проекту в столиці та регіонах експонувалася однойменна фотодокументальна виставка, були оприлюднені 19 відеороликів, публікації в ЗМІ. Організатори проекту: Український інститут національної пам'яті, Галузевий державний архів Служби безпеки України, Центр досліджень визвольного руху, телеканал «UA:Перший».

До Дня Незалежності України Інститут підготував інформаційні матеріали, що висвітлюють традиції державотворення в Україні, а також інфографіку «25 років незалежності – тисячоліття державності», яка розповідає про етапи українського державотворення та які засадничі елементи сучасна українська держава успадкувала від них (<https://www.facebook.com/uinp.gov.ua/posts/666833796804591>).

Тема «25 років незалежності – тисячоліття державності» звучала в соціальній рекламі, розміщеній в багатьох регіонах України.

До 75-х роковин трагедії Бабиного Яру Український інститут національної пам'яті долучився та профінансував створення двох виставкових проектів. Зокрема, 15 вересня у Музеї історії міста Києва презентували виставку «Бабин Яр – пам'ять на тлі історії», яку організували Музей історії Києва, Український інститут національної пам'яті, Українсько-єврейська зустріч, Громадський комітет для вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру.

На основі цієї музейної експозиції в Національному історико-меморіальному заповіднику «Бабин Яр» Інститутом була встановлені стаціонарні інформаційні стенди, які розповідають про злочини нацистів. Експонування виставки на території заповідника розпочалося в рамках заходів на вшанування 75-х роковин трагедії Бабиного Яру 29 вересня. Крім того, макет виставки було надіслано до 54 посольств та дипломатичних представництв України.

26 вересня відкрилася виставка "Смертельний шлях" у Національному музеї історії України у Другій світовій війні. До експозиції увійшли понад 500 музейних предметів. Виставка створена на основі фондової колекції музею із залученням матеріалів Галузевого державного архіву СБУ, Державного архіву Київської області та за підтримки Українського інституту національної пам'яті й Українського центру вивчення історії Голокосту.

До 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського 29 вересня Інститут спільно з телеканалом «UA:Перший» підготували біографічні відеоролики, що розповідають про видатного вченого й очільника першого українського парламенту. Ролики транслювалися в ефірі «UA:Перший», були опубліковані на сайті Інституту та поширювалися в соціальних мережах (<https://www.facebook.com/uinp.gov.ua/videos/685401598281144/>).

До Дня захисника України 14 жовтня Український інститут національної пам'яті презентував інформаційно-просвітницький проект «Воїни. Історія українського війська». Це 20 стендів про історію військових формувань на теренах України від часів Київської Русі до сьогодення. Експозиція демонструє, якими були однострої та зброя українських воїнів у різні історичні епохи. Світлини супроводжує інформація про тип військових організацій, чисельність і озброєння військ, методи воєнного мистецтва та найвизначніші битви. Вулична виставка інформаційно-просвітницького проекту «Воїни. Історія українського війська» експонувалась у Києві впродовж жовтня-листопада 2016 р.

Український інститут національної пам'яті надав підтримку в організації заходів до 40-річчя створення Української гельсінської

групи, що проходили в Києві 7-9 листопада 2016 р. В рамках заходів було проведено прес-конференцію, організовано відвідання могил членів УГГ на Байковому цвинтарі, зустріч представників дисидентського руху із Президентом України та урочистий вечір в Київському міському будинку вчителя.

Також в рамках проекту «Історія: (не)засвоєні уроки» Український інститут національної пам'яті спільно із Національним університетом «Києво-Могилянська академія» 8 листопада 2016 року провів круглий стіл «Український правозахисний рух 1970-1980-х років у боротьбі за права людини та українську державність», під час якого було відкрито створену Інститутом спільно з Музеєм шістдесятництва фотодокументальну виставку «В'язні сумління». Експозиція, що складається з 21 фотодокументального стенда, розповідає про історію українського правозахисного руху 1970-80-х років і містить документи й фотографії з особистих архівів членів УГГ і фондів Музею шістдесятництва.

На відзначення Дня Гідності та Свободи разом із Національним меморіальним комплексом Героїв Небесної Сотні – Музеєм Революції гідності у приміщенні Національного центру ділового та культурного співробітництва «Український дім» 21 листопада було презентовано мультимедійну мандруючу виставку «ВІДВАЖНІ: Наші Герої», яка поєднує пам'ять про Українську революцію 1917-1921 років та Революцію гідності 2013-2014 років. У рамках відкриття виставки відбулися показ театральної вистави «Кордон», побудованої на усних історіях учасників протестного руху, й презентація книги «Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах».

Інститут долучився до реалізації культурно-освітньої програми «Арсенал Свободи», що з 19 по 27 листопада тривала у Національному культурно-мистецькому та музейному комплексі «Мистецький арсенал». До програми увійшли майстер-класи для дітей та дорослих, лекція та воркшоп британського мистецтвознавця і куратора Девіда Кроулі, панельні дискусії «Еволюція спротиву: ретроспектива “Життя Майдану”», «Еволюція спротиву: ретроспектива “Обличчя Майдану”» та «Революція Гідності: право на свободу».

До дня пам'яті жертв голодоморів Інститут ініціював і реалізував низку інформаційно-просвітницьких проектів і заходів. Зокрема проект «Голодомор не зламав», який розповідає про тих, хто пережив Голодомор 1932-1933 й уцілів фізично й духовно. В рамках проекту створено фотодокументальну виставку «Незламні». 24 листопада 2016 р. в Національному музеї «Меморіал жертв Голодомору» відбулися презентація проекту й відкриття виставки.

Крім того, в рамках проекту Інститут видав брошуру українською та англійською мовами, створив загальний тематичний відеоролик, 5

популярно-інформаційних роликів про особистостей, яких не зламав Голодомор (створені каналом "UA:Перший" у співпраці з Українським інститутом національної пам'яті), та соціальний ролик «Запали свічку пам'яті», які широко транслювалися ЗМІ, а також розробив плакати та банери, які поширювалися в мережі Інтернет, зокрема на офіційному веб-сайті Українського інституту національної пам'яті та в соціальних мережах. Матеріали проекту «Голодомор не зламав» у повному обсязі розмістили на своїх сайтах «ВВС Україна» та «Радіо Свобода».

Окрім того, були розроблені й передані до Адміністрації Президента України та Міністерства інформаційної політики макети зовнішньої соціальної реклами.

25 листопада 2016 р. за підтримки Українського інституту національної пам'яті Національним музеєм «Меморіал жертв Голодомору» було презентовано документальний фільм «Окрадена Земля». Режисер-постановник фільму - Юрій Луговий, член Академії канадської кінематографії і телебачення. Стрічка базується на раніше невідомих архівних документах, коментарях провідних дослідників і спогадах свідків Голодомору.

До 25-ї річниці Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 року Інститут надіслав усім обласним державним адміністраціям комплекти стендів «Люди Свободи» для експонування в областях. Презентації виставки відбулися в більшості регіонів України (Ужгород, Одеса, Суми, Луцьк, Івано-Франківськ, Житомир, Кропивницький, Рівне, Херсон, Дніпро, Краматорськ, Сєвєродонецьк, Тернопіль і Чернігів).

Крім того, впродовж року в різних регіонах України продовжували експонуватися фотодокументальні виставки «Українська Друга світова» та «Спротив геноциду», комплекти яких були надіслані в усі області.

З метою популяризації історії України та збереження національної пам'яті Інститут реалізував впродовж 2016 року низку видавничих проектів.

Підготовлено та видано збірку спогадів про Революцію гідності «Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах. Випуск 2». До збірки увійшли фрагменти із записаних Інститутом спогадів митців – учасників Революції гідності. Книга була презентована 21 листопада 2016 року в Українському домі в рамках заходів до 3-ї річниці Революції гідності. Електронний варіант збірника «Майдан від першої особи. Мистецтво на барикадах. Випуск 2» також оприлюднено на сайті Інституту: <http://www.memory.gov.ua/news/maidan-vid-pershoi-osobi-yak-na-maidani-narodzhuvalisya-mistetski-initsiativi>.

Інститутом спільно із Запорізьким національним університетом підготовлено та видано у 2016 році збірку спогадів «Усна історія

російсько-української війни 2014-2016. Випуск 2», до якої увійшли спогади військовослужбовців 55-ї окремої артилерійської бригади. Книга була презентована 13 жовтня 2016 р. напередодні Дня захисника України в національному інформаційному агентстві «Укрінформ».

З метою популяризації історії Криму, спростування міфів, створених російською історіографією та пропагандою в умовах російської агресії проти України та анексії Кримського півострова, Інститутом підготовлено та видано збірку препринтів «Наш Крим: неросійські історії українського півострова». Книга включає авторські статті істориків і журналістів на вказану тематику.

За матеріалами мультимедійного виставкового проекту «Відважні: наші герої» було видано календар на 2017 рік.

До 100-річчя Української революції 1917-1921 років та з метою привернення уваги до історії українських збройних сил Інститутом підготовлено і видано настінний календар на 2017 рік «Українська революція 1917-1921 років. Військові підрозділи».

Усі видання Українського інституту національної пам'яті оприлюднено на офіційному веб-сайті Інституту у форматах, зручних для читання на електронних пристроях.

З метою популяризації історичного минулого, долучення широкої громадськості до відновлення та збереження національної пам'яті Український інститут національної пам'яті брав участь в організації різнопланових громадських заходів. Зокрема, 17 квітня Інститут за підтримки ГО «Фундація.101» в м. Краматорську Донецької області провів перший громадянський форум «Відновлення та збереження національної пам'яті». У заході взяли участь близько 200 учителів, музейників, активістів і методистів Донеччини. У рамках заходу експонувалась виставка «Українська Друга світова».

21-22 травня відбувся Другий громадянський форум "Відновлення та збереження національної пам'яті", який проходив у містах Роздільна й Сарата Одеської області. Форум зібрав близько півтисячі учасників.

Інститутом упродовж звітного року було організовано та проведено історичні майданчики на найбільших книжкових виставках, зокрема, на «Книжковому арсеналі» у Києві (20–24 квітня), та на Форумі видавців у Львові (14–17 вересня). Крім того, історичні майданчики були організовані під час молодіжних фестивалів: «Холодний яр – фестиваль нескореної нації – 2016» (1–3 липня, с. Грушківка Черкаської обл.), «Бандерштат-2016» (5–7 серпня, Луцьк), «Під Покровом Тризуба» (14–15 жовтня, м. Боярка Київської обл.).

Також упродовж року співробітниками Інституту прочитано низку публічних лекцій для різних аудиторій. Зокрема, впродовж березня-червня для педагогів, школярів і представників громадськості Донецької області було прочитано серію лекцій на тему «Уродженці Донбасу у збройній боротьбі за незалежність України». Лекції відбулись у Краматорську, Слов'янську, Дружківці, Лимані.

Низка тематичних лекцій для різних аудиторій була прочитана напередодні Дня пам'яті жертв голодоморів.

Крім того, протягом січня-лютого 2016 року було підготовлено та випущено у прямий ефір цикл радіопередач у програмі «Український вимір» на Першому каналі Українського радіо за участю активістів Майдану.

Організація всебічного вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності, організація дослідження історичної спадщини та сприяння інтеграції в українське суспільство національних меншин і корінних народів

Упродовж 2016 року Інститутом у співпраці із науковими, освітніми та музейними установами проведено низку заходів, спрямованих на вивчення складних сторінок минулого України.

17 березня в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка відбулася Міжнародна наукова конференція «Сила віри супроти насилля влади: греко-католики Центрально-Східної Європи в умовах переслідувань тоталітарних режимів після Другої світової війни», яку організували Український інститут національної пам'яті, Український Католицький Університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Конференція приурочена до 70-річчя Львівського псевдособору (8-10 березня 1946 року), на якому було офіційно проголошено «возз'єднання» греко-католиків з Російською Православною Церквою. У роботі конференції взяли участь провідні науковці з України, Німеччини, Польщі, Росії, Словаччини та Італії, представники органів державної влади та церковних структур.

23 травня в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка відбувся Міжнародний круглий стіл "Архіви комуністичних спецслужб. Центральноєвропейський досвід та практика". На заході обговорювалося європейське законодавство в сфері доступу до документів радянських органів державної безпеки, інституції, практичний досвід створення архівних установ, що перебрали до себе архіви комуністичних спецслужб, сучасний стан та перспективи в майбутньому. Під час круглого столу представники Інституту поінформували про українське законодавство та процес створення

Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті.

1 червня в Національному музеї «Меморіал жертв Голодомору» за участі провідних істориків було проведено круглий стіл «Масовий голод 1946-1947 років – трагедія і пам'ять», метою якого було обговорити проблемні питання у дослідженні цієї трагедії в історії України та належного вшанування пам'яті її жертв.

21-22 червня в Луцьку вперше на Волині відбулися Літні наукові студії Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума» для вчителів історії з 17 областей України. Співорганізатором заходу був Український інститут національної пам'яті.

29-30 червня у Київському національному університеті імені Т. Шевченка відбулася Міжнародна наукова конференція "Український визвольний рух 1920-1950-х років: ідея державності та її реалізація". Наукова дискусія присвячена 75-річчю Акту відновлення української державності, що був проголошений у Львові 30 червня 1941 року. У конференції взяли участь дослідники з України, Німеччини, Литви, США.

23 вересня Інститут спільно із Національним історико-меморіальним заповідником «Биківнянські могили» Науково-дослідним інститутом українознавства провів круглий стіл «Історична пам'ять про Биківню (до ювілею Миколи Роженка», під час якого науковці обговорили питання активізації досліджень політичних репресій, увічнення пам'яті їх жертв.

29-30 вересня у Києві проходила Міжнародна наукова конференція «Творча спадщина Михайла Грушевського: минуле і сучасне» до 150-річчя від дня народження видатного історика та суспільно-політичного діяча. Науковий форум був організований провідними науковими установами України та Українським інститутом національної пам'яті.

4 жовтня в Національному музеї історії України у Другій світовій війні пройшла науково-практична конференція «Геноцид ромів України в період Другої світової війни: вивчення, викладання, комеморація», учасниками якої стали понад 60 істориків, вчителів, представників громадських організацій. Серед організаторів конференції і Український інститут національної пам'яті.

18 – 20 жовтня в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка відбулася Міжнародна наукова конференція «Соціальні катастрофи першої половини ХХ століття в Україні та світі: історичний контекст, демографічні наслідки». Її співорганізаторами разом із Українським інститутом національної пам'яті виступили Інститут історії України та інститут демографії та соціальних

досліджень ім. М.Птухи Національної академії наук України, Київський національний університет ім. Т.Шевченка Фонд «Відродження», інші наукові та музейні установи. У конференції взяли участь історики, демографи, економісти й соціологи з Австралії, Латвії, Литви, Німеччини, США та України. У фокусі уваги – найбільші соціальні потрясіння першої половини ХХ століття: революції, Перша та Друга світова, локальні війни, Голодомор, Голокост та масові репресії в СРСР.

8 листопада Український інститут національної пам'яті спільно із Національним університетом «Києво-Могилянська академія» провів круглий стіл «Український правозахисний рух 1970 – 1980-х років у боротьбі за права людини та українську державність». У заході взяло участь понад 50 дослідників дисидентського руху та учасники правозахисного руху 1970-1980-их років.

8 грудня до 15-річчя заснування Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» Український інститут національної пам'яті спільно з Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Національним історико-меморіальним заповідником «Биківнянські могили» провели Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Биківнянська трагедія в контексті злочинів тоталітарного режиму». Її учасники розглянули наступні наукові проблеми: джерела з історії масових репресій в Україні 1930-х – 1940-х рр.; доба «Великого терору»: політичний контекст, особливості перебігу, механізми здійснення злочинів; масові поховання жертв радянських репресій в Україні: проблеми виявлення та дослідження; Биківня: від території злочину до місця пам'яті та ін.

Українським інститутом національної пам'яті у 2016 році продовжувалася реалізація проекту «Майдан: усна історія». Станом на грудень 2016 року в рамках проекту записано понад 600 свідчень учасників протестних подій зими 2013–2014 років. Також на зберігання до Українського інституту національної пам'яті передано більше 300 інтерв'ю від різних інституцій та приватних осіб. Разом це складає близько 1000 свідчень.

Для зручності обліку, пошуку та використання усних свідчень, описових матеріалів розроблено спеціальне програмне забезпечення.

У рамках проекту налагоджується співпраця з фахівцями з усної історії по всій Україні. З цією метою Інститутом було проведено методичний семінар з регіональними активістами і розроблено концепцію третього випуску збірника спогадів «Майдан від першої особи. Регіональний вимір», випуск якого заплановано на 2017 рік.

Також Інститут у цьому році розпочав записи спогадів учасників антитерористичної операції. Було розроблено методичні рекомендації та програму опитування зі збору спогадів свідків та учасників АТО. У

цьому напрямі роботи налагоджено тісну співпрацю із Запорізьким національним університетом та Запорізькою обласною державною адміністрацією.

Рішенням Уряду у грудні 2016 року створено Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті. Триває робота щодо реалізації Закону України "Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917-1991 років" в частині уточнення результатів ревізії носіїв архівної інформації репресивних органів 1917-1991 років.

Здійснення комплексу заходів з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, Української революції 1917-1921 років, воєн, жертв Голодомору 1932-1933 років, масового голоду 1921-1923, 1946-1947 років та політичних репресій, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України

Увічнення пам'яті полеглих при захисті незалежності та територіальної цілісності України, популяризація їхніх подвигів на державному рівні є вкрай необхідним завданням як з морально-етичних міркувань, так і задля консолідації суспільства, формування єдиної національної пам'яті та ідентичності.

Українським інститутом національної пам'яті ініційовано створення проекту типової меморіальної дошки борцям за волю України, яку пропонується встановлювати на увічнення пам'яті осіб, що віддали життя у боротьбі за здобуття української держави та при захисті незалежності та територіальної цілісності України. Проект на замовлення Інституту розроблено доцентом кафедри рисунка Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури України Олександром Михайлицьким. У першому півріччі 2016 р. його було презентовано та обговорено з представниками громадських об'єднань учасників АТО, волонтерами, істориками та митцями. Проект також було презентовано під час семінару для секретарів обласних комісій у справах увічнення пам'яті учасників антитерористичної операції, жертв війни та політичних репресій, що відбувся у Львові 2-4 грудня 2016 р.

22 травня 2016 р. меморіальна дошка за цим проектом за підтримки Інституту була встановлена у м. Слов'янську капітану ЗСУ Ігорю Грішину, який загинув, захищаючи незалежність України під час проведення Антитерористичної операції.

За розробленим Інститутом проектом типового пам'ятного знаку було виготовлено та встановлено 04.06.2016 р. пам'ятну дошку на честь загиблого солдата ЗСУ Володимира Бражника у вестибюлі ЗОШ №4 м. Лиман Донецької обл.

Впродовж звітного року надавались консультації органам місцевого самоврядування, громадським ініціативам, родинам загиблих з питань увічнення пам'яті захисників України, що загинули в сучасній російсько-українській війні. Органам місцевого самоврядування Харківської, Луганської областей було направлено низку клопотань та листів підтримки щодо встановлення пам'ятних знаків на увічнення пам'яті захисників України.

Співробітники Інституту продовжують вести базу даних загиблих в ході проведення АТО захисників України. Станом на 1 жовтня до бази включено верифіковані дані про 3403 загиблих військовослужбовців. Також триває облік секторів військових поховань на кладовищах в населених пунктах України. Станом на 31 грудня обліковано 436 секторів військових поховань, на яких поховано 1135 бійців.

Протягом 2016 р. Інститут надавав численні консультації команді Інтернет-проекту «Книга пам'яті полеглих за Україну» (<http://memorybook.org.ua/>) щодо уточнення даних про загиблих (померлих) осіб, які брали участь у захисті України під час проведення антитерористичної операції та місця їхнього поховання: на Краснопільському кладовищі, на 18-му кладовищі м. Харкова, на кладовищі Геологів м. Херсона тощо.

Крім того, Інститут бере участь у роботі щодо створення Національного військового меморіального кладовища. Постановою КМУ №215 від 11.02.2016 оновлено склад Організаційного комітету з питань створення і забезпечення функціонування Національного військового меморіального кладовища. До його складу включені разом з іншими представники Інституту та громадських організацій. Інститутом розроблено проект Концепції Національного військового меморіального кладовища та опрацьовано проект Положення про Національне військове меморіальну кладовище.

Важливою складовою діяльності Інституту є заходи із увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху та жертв тоталітарних режимів.

Інститут брав участь у підготовці і проведенні щорічних меморіальних заходів на вшанування пам'яті крутянців в Меморіалі пам'яті героїв Крут в с. Пам'ятне Борзнянського району Чернігівської області на місці бою.

У 2016 році Інститут ініціював встановлення у м. Києві меморіальної дошки визначному діячу Української революції 1917-1921 років та українського визвольного руху Євгену Коновальцю на відзначення 125-річчя з дня його народження. Інститутом забезпечено розробку ескізу та планшету меморіальної дошки для встановлення у

м. Києві на вул. Січових Стрільців, 24 (історичній будівлі місцеперебування Січових Стрільців).

Інститутом у 2016 році організовано проведення пошукових робіт з метою встановлення невідомих місць поховань учасників збройної боротьби за незалежність України, жертв Голодомору та політичних репресій, а також встановлення їх імен у таких локаціях. Зокрема, у м. Корець Рівненської області проведені розкопки з метою локалізації братської могили вояків УПА. В смт. Коропець Тернопільської області проведені роботи із встановлення могили козака 3-ї Залізної дивізії Армії УНР Миколи Бурдина, факт загибелі та поховання якого підтверджують одночасно і архівні, і мемуарні джерела. В с. Боднарівка Тернопільської області виявлено братську могилу вояків Окремої кінної дивізії Армії УНР, які загинули у найбільшому кінному бою в історії Армії УНР у липні 1920 р. в с. Марівка, Кагарлицького району Київської області, на межі старого сільського цвинтаря проведені пошукові розкопки для встановлення братської могили жертв Голодомору.

Крім того, проведена робота зі встановлення поховань вояків Армії УНР та УГА на цвинтарях м. Львова. В результаті було встановлено імена 55 українських вояків, які поховані на Личаківському кладовищі та місцезнаходження їх могил.

Ще однією проблемою над вирішенням якої розпочав роботу Інститут є збереження місць пам'яті Українського народу поза межами України. З метою вироблення оптимальних підходів до збереження пам'яті українців, що похованні за межами України, з ініціативи Інституту 2 червня в Укрінформі проведено круглий стіл "Поховання видатних українців закордоном: проблеми і виклики", участь в якому брали представники органів влади науковці та громадські активісти.

На вшанування пам'яті жертв політичних репресій та Голодомору Український інститут національної пам'яті забезпечував організацію та проведення загальнодержавних меморіальних заходів у відповідні дні пам'яті. Зокрема, 15 травня, у День пам'яті жертв політичних репресій, Інститутом проведено пам'ятні заходи в Національному історико-меморіальному заповіднику «Биківнянські могили».

У День пам'яті жертв голодоморів, Інститут забезпечив проведення загальнодержавних жалобних заходів та Акції «Запали свічку» у Національному музеї «Меморіал жертв Голодомору» у Києві. Зокрема Інститут взяв участь у розробці сценарію, забезпечив технічний супровід заходів, придбав понад 10000 лампадок та свічок для акції «Запали свічку», які були запалені на території Меморіалу та Михайлівській площі м. Києва.

Того ж дня мистецька агенція «Територія А», Національний палац мистецтв «Україна» та Український інститут національної пам'яті

провели благодійно-просвітницьку акцію «Свічка пам'яті», у рамках якої відбулася публічна лекція дослідниці Людмили Гриневич про Голодомор. Під час заходу були розповсюджені тематичні брошури, видані Інститутом.

Важливим досягненням Інституту стало заснування Музею Революції гідності. У 2016 році відповідно до Указу Президента України «Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні» від 11.02.2015 р. № 69 та розпоряджень Кабінету Міністрів України «Про утворення державного закладу «Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Гідності» від 18.11.2015 р. № 1186 та «Про внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 листопада 2015 р. № 1186» від 23.11.2015 р. № 1230 було утворено державний заклад «Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції гідності», який віднесено до сфери управління Українського інституту національної пам'яті.

З метою створення перспектив для розвитку державного закладу «Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції гідності» Указом Президента України від 12.04.2016 № 138 йому було надано статус національного.

На виконання статей 21¹ – 21⁵ Закону України «Про культуру» та Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» від 28 січня 2016 р. №955-VIII Українським інститутом національної пам'яті було проведено конкурс на посаду генерального директора Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні – Музею Революції Гідності. За результатами конкурсу обрано Пошивайла Ігоря Володимировича.

Протягом року за підтримки Інституту Музеєм Революції гідності було проведено заходи до Дня Героїв Небесної Сотні, Дня гідності і свободи, налагоджені контакти з голандськими музейними експертами.

Протягом року здійснено більше 40 заходів, серед них – 11 виставкових проєктів, в т.ч. за кордоном. Участь у цих заходах взяло близько 5 000 осіб. Фондова збірка Музею містить понад 2 тисячі експонатів.

Тривають перемовини з відповідними органами влади щодо надання тимчасового приміщення в Українському домі для функціонування музею, та виділення земельної ділянки за адресою вул. Інститутська 3-5 для будівництва Музею. Створено фотодокументальний віртуальний тур виставкою «Майдан: від незалежності до свободи», який можна переглянути за адресою:

<http://www.memory.gov.ua/news/virtualnii-tur-vistavkoyu-maidan-vid-nezalezhnosti-do-svobodi-u-vilnomu-dostupi>.

Робота із удосконалення викладання історії в навчальних закладах

Інститут в рамках реалізації державної політики у сфері відновлення і збереження національної пам'яті співпрацює із Міністерством освіти і науки задля вдосконалення вивчення історії у навчальних закладах.

З метою оновлення змісту історичної освіти й посилення виховної складової, Інститутом у 2016 році було підготовлено та надано Міністерству освіти і науки України проект програми з історії України рівня стандарт, академічного рівня для 10-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. На основі проекту Інституту програму було затверджено наказом МОН від 14 липня 2016 року № 826.

Інститутом постійно готуються та поширюються серед загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів методичні рекомендації, інформаційні та візуальні матеріали до відзначення пам'ятних дат та ювілеїв видатних осіб історії України. Упродовж 2016 року були розроблені та поширені методичні рекомендації Дня Соборності «Єднання заради Незалежності», Дня пам'яті та примирення і Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, 25-ї річниці незалежності України у рамках Року Державності України, 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського; рекомендаційний лист щодо вшанування подвигу учасників Революції гідності та Дня Героїв Небесної Сотні; візуальні матеріали у супроводі з методичними рекомендаціями до відзначення 40-ї річниці утворення Української Громадської Групи сприяння виконанню Гельсінських угод; візуальні матеріали до Дня пам'яті жертв Голодомору.

Крім того, Інститутом цього року видано навчально-методичне видання “Збірка методичних рекомендацій до відзначення пам'ятних дат у загальноосвітніх навчальних закладах”, що включає матеріали, напрацьовані Інститутом упродовж 2014–2016 років.

Співробітники сектору методичної роботи підготували матеріали для спецвипуску всеукраїнського освітнього журналу “Шкільний світ” із методичними рекомендаціями Українського інституту національної пам'яті (липень 2016 року).

27–28 квітня у Києві відбувся Всеукраїнський науково-практичний семінар «Роль історичної освіти у творенні спільної національної ідентичності», організований Українським інститутом національної пам'яті за підтримки Міністерства освіти і науки України, історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського

національного університету імені Тараса Шевченка та Українського інституту вивчення Голокосту «Ткума». У заході взяли участь понад 70 науковців, вчителів, методистів, які обговорили стан і перспективи історичної освіти у вищих навчальних закладах, удосконалення змісту історичної освіти, методів і прийомів викладання історії, яким має бути сучасний підручник з історії України для шкіл, чи є місце архівам у шкільному курсі історії України тощо.

Український інститут національної пам'яті підтримав ініціативу Редакції освітянських часописів, Держкомтелерадіо, Національної спілки журналістів України щодо організації та проведення Всеукраїнського конкурсу "Героїчна Україна: від минулого до сьогодення" для педагогічних працівників загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладів. Нагородження переможців відбулося 19 серпня 2016 року.

Інститут взяв участь в організації та роботі Другого Форуму українських патріотичних справ «Ми – українці!», що проходив 14-16 жовтня в Києві. Участь у ньому взяли біля 250 учасників з усіх регіонів України, які аналізували стан роботи з національно-патріотичного виховання молоді.

17 листопада 2016 року відбувся Науково-методичний семінар для вчителів історії та українознавства "Суспільно-політичні та методичні аспекти вивчення проблематики Голодомору 1932–1933 років", організований Науково-дослідним Інститутом українознавства та Київським міським будинком вчителя, Українським інститутом національної пам'яті.

Інформаційна робота

Інститутом проводиться активна робота з поширення інформації про актуальні питання в реалізації політики національної пам'яті, популяризації історії України. Зокрема, Інститут постійно здійснює підготовку та поширення інформаційних і методичних матеріалів для засобів масової інформації щодо важливих сторінок української історії.

Цього року було підготовлено та направлено матеріали до відзначення Дня Соборності України, Дня пам'яті та примирення і Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні, 20-ї річниці Конституції України, Європейського Дня пам'яті жертв сталінізму та нацизму, 25-ї річниці незалежності України, 150-річчя від дня народження Михайла Грушевського, 160-річчя від дня народження Івана Франка, 40-річчя створення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод, Дня захисника України, Дня Гідності та Свободи, Дня пам'яті жертв Голодомору, 25-ї річниці Всеукраїнського референдуму. Також частина інформаційних матеріалів за вказаними темами були надіслані для використання до Національної поліції

України, Міністерства оборони України та обласним державним адміністраціям.

Спільно із Українським кризовим медіа-центром підготовлено і поширено інфографіку: «22 січня в історії України» до Дня Соборності України, «Крути – бій за майбутнє» до Дня пам'яті героїв Крут, «15 березня 1939 року Карпатська Україна проголосила незалежність», «25 років незалежності, тисячоліття державності» про тисячолітній спадок державності України, «Населені пункти, які до декомунізації були названі на честь організаторів Голодомору» до роковин Голодомору 1932-1933.

Загалом Інститутом впродовж звітнього року засобам масової інформації було надіслано 136 прес-релізів та інші інформаційні матеріали.

Співробітники Інституту надали понад 500 коментарів та інтерв'ю з актуальних питань реалізації державної політики у сфері відновлення і збереження національної пам'яті, популяризації важливих подій та видатних особистостей провідним теле-, радіо- та друкованим ЗМІ. Також співробітники Інституту неодноразово виступали в ефірі телеканалів: «UA:ПЕРШИЙ», «24», «Еспресо», «ZIK», «Київ», «Рада», «Громадське ТБ», «Соціальна країна».

Важливим інформаційним ресурсом Інституту є сайт (www.memo.gov.ua). Упродовж січня-грудня 2016 року в розділі новини сайту було оприлюднено майже 640 повідомлень та статей з питань відновлення і збереження національної пам'яті. У середньому на сайті щодня публікується 2-3 нових матеріалів.

За 12 місяців цього року (дані зазначені станом на 14 грудня 2016 року) сайт відвідало **325** тисяч користувачів. Кількість переглянутих сторінок понад **847** тисяч.

Інститут національної пам'яті веде сторінку у соціальній мережі Facebook ([facebook.com/uinp.gov.ua/](https://www.facebook.com/uinp.gov.ua/)). Сторінка оновлюється щодня. Кількість уподобань сторінки зростає із 13 715 в січні до **25 014** – 14 грудня 2016 року. Приріст вподобань сторінки – **11 299** осіб. Максимальне охоплення аудиторії 17 серпня 2016 року – **154 тисячі** читачів.

Відеоролики, зняті за участі Інституту національної пам'яті, відеозаписи дискусій, прес-конференцій оприлюднюються на YouTube-каналі Ukrainian Institute of National Remembrance (<https://www.youtube.com/channel/UCv7GvZiPMU7OWZdPkmeH3Qw>). На каналі – 209 відео. Кількість переглядів за 2016 рік – **126 484**.

Міжнародна співпраця

Інститутом в рамках міжнародної співпраці особлива увага приділяється продовженню роботи Українсько-польського форуму

істориків, який був створений Українським та Польським інститутами національної пам'яті у 2015 році.

14-15 березня 2016 року у Польщі відбулося друге засідання форуму. Засідання у Варшаві присвятили питанням діяльності українського та польського підпілля на теренах сучасної Західної України в роки Другої світової війни.

Третє засідання Форуму пройшло 24-27 жовтня 2016 року в місті Києві. У засіданні взяли участь провідні історики з України та Польщі. Тематика цієї зустрічі була присвячена антипольській акції та подіям липня 1943 року. Результатом засідання Форуму стало продовження історичного діалогу між Польщею та Україною щодо складних питань спільного минулого та подолання протиріч в трактуванні подій 1943 року на території Західної України.

Від 2014 року Український інститут національної пам'яті є членом Європейської платформи пам'яті та сумління, що об'єднує державні та громадські інституції європейських країн, що працюють у сфері подолання спадщини тоталітаризму. Наразі до мережі входить понад 50 організацій із 13-ти країн Європейського Союзу, Молдови, України, Ісландії, Албанії, США, Канади.

З ініціативи Українського інституту національної пам'яті місцем проведення у 2016 році засідання Ради членів Платформи було обрано м. Київ. Засідання пройшло 24 – 26 листопада. У роботі конференції взяли участь члени Європейської платформи пам'яті та сумління, запрошені учасники з різних країн та з України, представники громадськості та влади. Загальна кількість учасників становила близько 40 осіб. Основна тема київського засідання Європейської платформи пам'яті та сумління – декомунізація у країнах Східної Європи й засудження злочинів комуністичного режиму.

Організації-учасники Європейської платформи пам'яті та сумління домовилися у 2017-2018 роках створити окремі он-лайн ресурси, на яких будуть зазначені всі відомі місця масових поховань жертв тоталітаризму в Європі та радянські табори для політичних в'язнів. У 2017 році у Франції відбудеться велика міжнародна конференція на тему 100-річчя становлення більшовицької влади. Її куратором обрали відомого історика Стефана Куртуа.

Інститут продовжує розширювати зв'язки із партнерами за межами держави для врахування європейського досвіду з формування та реалізації державної політики у сфері національної пам'яті, а також з метою поширення інформації про українське минуле та популяризацію України у світі.

З метою ознайомлення із досвідом країн-членів ЄС 24-30 січня представники Інституту спільно з експертами ознайомилися із роботою Федерального уповноваженого із документів служби державної безпеки колишньої НДР (Архів ШТАЗІ, Німеччина). Особлива увага приділялася історії створення даного архіву,

особливостей збору та обліку архівних документів, їх передачі між установами, оцифруванню та створенню довідкового апарату.

Група співробітників Інституту 24–30 січня взяли участь у навчальній поїздці до Освітнього бюро Інституту національної пам'яті (Польща). В рамках візиту було ознайомлено з практичним досвідом популяризації історії та організації освітніх проектів.

9-16 квітня завідувач сектору методичної роботи Інституту Г.Байкеніч спільно з членами урядових і громадських організацій України проходила стажування у Франції в рамках проекту міжнародної технічної допомоги «Навчальні програми професійного зростання» Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Під час реалізації навчальної програми «Громадянська освіта: пошук підходів до успішного впровадження Національної програми громадянської освіти в Україні» делегати ознайомились із ефективним досвідом реалізації державної молодіжної політики й впровадження громадянської освіти у Франції.

З 27 листопада по 3 грудня 2016 року на запрошення Федерального міністерства закордонних справ Німеччини начальник відділу музейної справи Інституту А.Гайдукевич взяла участь у гостьовій поїздці «Презентація культури пам'яті для суб'єктів прийняття рішення в контексті української концепції щодо меморіалу «Бабин Яр» у Німеччину. Програма включала ознайомлення з практиками меморіалізації в Мюнхені, Берліні та Флосенбурзі.

Представники Інституту з метою налагодження контактів з інституціями, які займаються питаннями дослідження та подолання наслідків тоталітаризму, поширення об'єктивної інформації про Україну, брали участь у низці наукових та інших публічних заходів в країнах Європи а США.

24-26 лютого представники Інституту взяли участь у роботі ювілейного десятого міжнародного фестивалю проти тоталітаризму Мене Текел в Празі. На фестивалі експонувалася створена Інститутом виставка «Спротив геноциду». А у квітні цього року за сприяння українського посольства в Чехії виставка експонувалась в університеті м. Брно.

28 травня начальник управління наукового забезпечення політики національної пам'яті Інституту Ярослав Файзулін брав участь в науковій конференції «90-та річниця вбивства Головного отамана Симона Петлюри», яка проходила в Українському культурно-інформаційному центрі (Париж, Франція) та була організована Українською Бібліотекою ім. Симона Петлюри в Парижі за підтримки Посольства України у Франції. Під час конференції українські та французькі дипломати, науковці, представники української діаспори обговорили різні аспекти життя і діяльності Симона Петлюри.

2-10 червня Голова Інституту В.В'ятрович спільно з ветеранами американських збройних сил українського походження, українськими

військовими, які проходять лікування у США після поранень в АТО, представниками громадських організацій, співробітниками Генерального консульства України, духовенства та групи військово-історичної реконструкції УПА взяли участь в Святі Героїв до 75-річчя проголошення 30 червня 1941-го року Акту відновлення української державності (Чикаго, США), а також прочитав лекцію.

10-14 серпня представники Інституту взяли участь у Міжнародній конференції «Великий брат дивиться на тебе: КГБ і його підставні організації» (м.Рига, Латвія), яка була організована Латвійським університетом та Урядовою комісією з дослідження КГБ до 25-річниці розпуску КГБ в Латвії. В рамках конференції було представлено українське законодавство в сфері доступу до документів репресивних органів, поінформовано про архіви КГБ, які зберігаються в Україні.

26 – 30 жовтня 2016 року на запрошення Польсько-німецької молодіжної співпраці (ПНМС) та Міжнародного освітнього центру в Дортмунді співробітники Інституту взяли участь у міжнародній історичній конференції «Чи виносимо уроки з історії? Культура пам'яті як шлях до європейського порозуміння» у Варшаві. Конференція проводилася з метою обміну досвідом щодо практик пам'яті та презентації інституцій, які займаються впровадженням політики пам'яті. Учасниками конференції були освітяни, науковці, музейники, журналісти та громадські діячі з України, Німеччини, Польщі, Білорусі та Росії.

Співробітники Інституту бали участь у роботі міжнародного семінару “Пам'ятати радянські репресії: 25 років тому”, який проходив 3–6 листопада 2016 р. у Вільнюсі (Литва). У семінарі брали участь фахівці музейної справи, дослідники та громадські діячі із восьми країн (Німеччини, Литви, Білорусі, України, Молдови, Грузії, Вірменії та Росії). Основна мета заходу – простежити, як через 25 років після розпаду Радянського Союзу в суспільстві зберігається пам'ять про карально-репресивну систему. Представники Українського інституту національної пам'яті Лариса Бондарук та Ігор Кулик у своїх презентаціях проілюстрували можливості для комунікації дослідників з інших країн через відкриття архівів КГБ в Україні, цікаві приклади співпраці українських політ'язнів ГУЛагу із представниками інших національностей під час організації повстань у радянських концтаборах, навели приклади взаємодії різних українських інституцій у вшануванні пам'яті жертв радянських репресій.

17 листопада Голова Інституту В.В'ятрович взяв участь у роботі Міжнародної конференції, присвяченій відзначенню 25 річниці Незалежності України у Нью-Йорку (США).

Співробітники Інституту взяли участь в міжнародній публічній дискусії «Дороговкази свободи: значення політики пам'яті для демократії», що відбулася 7 грудня 2016 року в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Під час заходу

присутні історики та експерти з Чехії, Естонії, Польщі та України мали змогу обмінятися досвідом про значення політики національної пам'яті для демократії, переосмислення тоталітарного минулого, формування суспільного імунітету проти порушень прав людини.

II. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Таким чином, у звітному році Інститутом проведена значна робота, спрямована на реалізацію визначених завдань та пріоритетів.

Завдяки зусиллям, ініціативам, підтримці та контролю Інституту, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади завершена основна частина роботи з очищення публічного простору України від символіки та пропаганди комуністичного тоталітарного режиму. В Україні перейменовано 987 населених пунктів та 25 районів. У населених пунктах України перейменовано майже 51,5 тис. топонімів та демонтовано 2389 пам'ятників та пам'ятних знаків, що містили пропаганду тоталітарного режиму.

Проте робота у цьому напрямку не завершена. Наразі залишається невирішеною доля цілої низки пам'ятників та пам'ятних знаків, що містять символіку та пропаганду тоталітарного режиму. Крім того завдяки проведеній Інститутом роботі виявлено ще низку назв населених пунктів, які підпадають під обмеження визначені Законом. Тож існує необхідність продовження роботи із виявлення та усунення із публічного простору об'єктів та назв що містять пропаганду тоталітарного режиму.

У звітному році Інститут продовжував налагоджувати тісні партнерські стосунки із науковими установами, вищими навчальними закладами та громадськими ініціативами щодо всебічного вивчення історії українського державотворення, етапів боротьби за відновлення державності. Завдяки цій співпраці Інститутом організовано та/чи підтримано проведення 19 наукових конференцій, круглих столів та семінарів з обговорення актуальних проблем українського минулого, проблем формування та реалізації політики національної пам'яті.

Плідною є і співпраця Інституту із Міністерством освіти і науки щодо удосконалення викладання історії в навчальних закладах та організації національно-патріотичного виховання молоді.

У 2016 році Інститут докладав значних зусиль для популяризації історії України, її видатних особистостей та подолання історичних міфів. Успішним напрямом популяризаційної роботи Інституту є створення фотодокументальних стендів та експозицій. Впродовж звітнього року Інститутом створено 11 фотодокументальних виставок та експозицій. Крім того, виготовлено і надано усім обласним державним адміністраціям для експонування в регіонах комплекти двох виставок Інституту.

Як засвідчив досвід експонування виставок особливо ефективним є створення вуличних виставок, та їх експонування у людних місцях (центральні вулиці, вокзал, аеропорт). Така практика заслуговує на продовження.

Іншим важливим напрямом популяризаційної роботи є співпраця із ЗМІ та активна присутність в інформаційному просторі. Інститутом у звітному році поширено 136 прес-релізів та інших інформаційних матеріалів, більшість яких були розміщені у різних медіа. Співробітники Інституту активно співпрацюють із ЗМІ, ним розміщено понад 40 статей у різних виданнях, надано понад 500 коментарів та інтерв'ю різним ЗМІ.

Важливою складовою популяризаційної роботи є організація та/чи підтримка проведення публічних громадських заходів. Зокрема впродовж року Інститутом проведено понад 20 громадських форумів, історичних майданчиків, публічних дискусій, презентацій та інших громадських заходів спрямованих на популяризацію історії України та привернення уваги громадськості до проблем відновлення і збереження національної пам'яті. Заходи проводилися не лише у Києві, але і в окремих регіонах.

У той же час, відсутність територіальних органів Інституту обмежує можливості активної реалізації Інститутом державної політики із відновлення та збереження національної пам'яті.

Також потребує посилення робота Інституту з увічнення пам'яті учасників українського визвольного руху, осіб, які брали участь у захисті незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, жертв Голодомору 1932-1933 років та політичних репресій. У звітному році Інститут виступив ініціатором встановлення низки пам'ятних знаків для увічнення захисників України. На замовлення Інституту розроблена відповідна типова меморіальна дошка. Але відсутність механізмів та можливостей залучення коштів Інституту для встановлення меморіальних дощок унеможливорює реалізацію цього напрямку роботи Інституту на належному рівні.

У той же час, Інститут у звітному році започаткував новий напрям роботи – підтримку пошукових робіт із встановлення невідомих місць поховань учасників збройної боротьби за незалежність України, жертв Голодомору та політичних репресій. В ході проведених пошукових робіт, зокрема, виявлено місце поховання загиблих воїнів армії УНР 1920 р., та жертв Голодомору 1932 – 1933 років. Роботи у цьому напрямі безперечно слід продовжити надалі. У той же час необхідно відновлення державної цільової програми із пошуку поховань жертв війни та політичних репресій.

Важливими досягненнями Інституту є створення Меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні – Музей Революції гідності, а також ухвалення Кабінетом Міністрів України постанови про створення

Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті. У той же час і для однієї, і для іншої установи не вирішеними залишаються ціла низка проблем, найгострішими з яких є питання приміщення. І музей і майбутній архів наразі не мають у своєму користуванні жодних приміщень, що ускладнює налагодження ними повноцінної діяльності.

Також надзвичайно гострим стає питання створення територіальних органів Інституту. На сьогодні Інститут позбавлений реальної можливості достатньою мірою враховувати регіональні особливості, виробляти практичні кроки у межах загальнонаціональної стратегії відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу з адаптацією під місцеві особливості. Наявність територіальних органів Українського інституту національної пам'яті є нагальною потребою, на якій наголошують як народні депутати України, так і місцеві органи виконавчої влади та громадськість.

III. ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

У 2016 році Український інститут національної пам'яті фінансувався з Державного бюджету України за двома бюджетними програмами:

- **1809010 «Керівництво та управління у сфері відновлення та збереження національної пам'яті»** (утримання інституції: заробітні плати, оплата комунальних послуг, зв'язок, товари)

Затверджено в сумі: 8446,6 тис.грн, фактично використано 8229,8 тис.грн. (для порівняння в 2015 році – 5723,1 тис.грн. та 5666,6 тис.грн відповідно).

- **1809020 «Заходи з реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті, створення та забезпечення діяльності Меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні - Музею Революції гідності»**

Затверджено в сумі: 5019,7 тис.грн, фактично використано 4960,38 тис.грн.

У тому числі:

- на утримання Музею використано 1164,7 тис.грн із 1179,7 затверджених (Музей створено як юридичну особу лише в 2016 році, тому в 2015 не фінансувався);
  - на проведення заходів використано 3795,68 тис.грн. із 3840 затверджених (в 2015 році 2752,65 тис.грн із 3000 тис.грн відповідно) Загалом в 2016 році профінансовано 43 заходи (в 2015 році – 45 заходів).
- Серед них:
- проведення державних заходів до Дня пам'яті жертв голодоморів – 427 777,6 грн.
  - експозиція «Бабин Яр – пам'ять на тлі історії» - 360 236,18 грн.

- проведення державних заходів до Дня Гідності та Свободи – 222 674,31 грн.
- комплекти стендів «Люди Свободи» (24 комплекти для передачі в регіони) – 199 972,80 грн.
- заходи до 75-ї річниці трагедії Бабиного Яру -191 824,00 грн.

IV. ОРГАНІЗАЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ

Гранична чисельність працівників Інституту затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 05.04.2014 «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів» в кількості 70 одиниць, з них 67 штатних одиниць - посади державних службовців.

Відповідно до Закону України «Про державну службу», який набрав чинності 01 травня 2016 року розроблений та погоджений Перелік посад працівників Українського інституту національної пам'яті, які виконують функції з обслуговування, до зазначених посад віднесені посади провідних консультантів Сектору організаційно-аналітичного забезпечення в кількості 2 штатні одиниці.

А також сформована нова структура Інституту з урахуванням співвідношення посад категорії «А» і «Б» до штатної чисельності інституту не більше ніж 1 до 3.

В Інституті до категорії «А» (вищий корпус державної служби) віднесено 3 посади, зокрема посада Голови та 2 заступників.

До категорії «Б» віднесено 17 посад керівників структурних підрозділів та їх заступників.

До категорії «В» посади спеціалістів в кількості 45 штатних одиниць.

Діяльність Інституту забезпечують керівництво та 7 самостійних структурних підрозділів, 3 управління (наукового забезпечення, інституційного забезпечення, популяризаційно-просвітницької роботи), три відділи (фінансово-бухгалтерського та технічного забезпечення, управління персоналом та документообігу, правового забезпечення), а також сектор організаційно-аналітичного забезпечення.

Станом на 01.01.2017 року в Інституті працює 36 державних службовців, 2 службовця та 3 працівника.

З освітнім рівнем всі державні службовці та службовці Інституту мають повну вищу освіту, з них історичну 18 осіб, 5 осіб за фахом політологія.

З числа працюючих – 12 осіб є кандидатами наук, з яких 9 кандидатів історичних наук, 1 кандидат педагогічних наук, 1 кандидат філософських наук, 1 кандидат політичних наук.

У сфері управління Українського інституту національної пам'яті у 2016 році створено державний заклад «Меморіальний комплекс Героїв Небесної Сотні – Музей Революції гідності».

Указом Президента України від 12.04.2016 № 138 Музею надано статус національного.

Затверджено штатний розклад Музею в кількості 30 осіб.

Протягом 2016 року було опрацьовано 4185 вхідних та 3119 вихідних документів. У порівнянні з 2015 роком кількість документів зросла на 49% та 60% відповідно.

Інститут знаходиться за адресою: 01021, м.Київ, вул. Липська, 16